

МЕХАНІЗМ ЕСКАЛАЦІЇ ВНУТРІШНЬООСОБИСТІСНОГО КОНФЛІКТУ

Шапран Тетяна Миколаївна
Житомирський державний університет
імені Івана Франка, м. Житомир.
Науковий керівник – доктор психологічних наук,
професор Журавльова Лариса Петрівна

Особистий внутрішній світ цікавив людину в усі періоди існування людства. Неможливо уявити особистість, яка б не зазнавала на шляху свого становлення, розвитку та подальшого існування внутрішньоособистісних сумнівів, протиріч чи конфліктів. І хоча за своє життя кожна людина неодноразово переживає внутрішньоособистісні конфлікти, цей процес ще й досі залишається недостатньо розкритим у науковому світі.

Кожен внутрішньоособистісний конфлікт унікальний, оскільки виникає як результат взаємодії особистісних і привнесених із соціуму цілей, мотивів, потреб, бажань, переконань. Проте існують і спільні риси для внутрішньоособистісних конфліктів. Так, Г.В. Ложкін, Н.І. Пов'якель, В.Л. Цветков [2; 5] виділяють три характерні особливості для всіх внутрішньоособистісних конфліктів. Першою з них є відсутність окремих конфліктуючих суб'єктів, оскільки цей конфлікт відбувається у внутрішньому світі одного конкретного суб'єкта. Друга особливість стосується форм прояву та перебігу внутрішньоособистісного конфлікту, так як зазвичай цей конфлікт супроводжується стресом, депресією, а іноді перероджується навіть у невроз. І нарешті третя особливість пов'язана з труднощами діагностування цього виду конфлікту, оскільки суб'єкту, який знаходиться у конфліктній особистісній взаємодії, важко усвідомити та маркувати свій стан, відокремивши його від захисної ейфорії чи власної компенсуючої активної діяльності.

Представлені нами матеріали розкривають зміст другої особливості внутрішнього конфлікту особистості, а саме уточнюють механізм ескалації внутрішньоособистісного конфлікту. Серед усієї кількості представлених у науковій психології дефініцій внутрішньоособистісного конфлікту ми зробили акцент на визначенні К. Левіна [6], оскільки саме в ньому враховано часову змінну, що може бути представлена у вигляді механізму ескалації внутрішньоособистісного конфлікту. Таким чином, вважатимемо, що для виникнення внутрішньоособистісного конфлікту необхідно, щоб на індивіда одночасно впливали протилежно спрямовані сили рівного значення. На нашу думку, ці сили виступають протиріччями у когнітивній, афективній і конативній сферах особистості, які виникають як наслідок усвідомленої чи неусвідомленої неможливості вибору комфортного прояву індивідуально-особистісних рис на рівні взаємодії із соціумом. Тобто головною основою виникнення внутрішньоособистісного конфлікту є неможливість вибору при зіставленні та розбіжності між власними та нав'язаними соціумом суперечливими бажаннями, цілями чи потребами. О.А. Донченко та Т.М. Титаренко [1] виділяють три рівні розвитку таких суперечностей (протиріч): від неможливості реалізації власних планів, через проектування внутрішнього дискомфорту на зовнішню взаємодію суб'єкта з дійсністю до психологічної рівноваги внутрішнього світу особистості.

Коли особистість тривалий час не може надати перевагу одному з двох протиріч, вона знаходиться в стані постійної емоційної напруги, що, на нашу думку, є наступним етапом у розвитку внутрішнього конфлікту особистості (див. рис.1). Цей етап ескалації внутрішньоособистісного конфлікту супроводжується неприємними переживаннями, почуттям незручності. На думку Р.С. Немова [3], психологічна напруга породжує скутість у рухах, сповільненість і неточність реакцій на вплив зовнішніх подразників, помилки в роботі та мовленні. Все це призводить до неузгодженості між проявами когнітивної, афективної та конативної сфер особистості. Подібна неузгодженість думок, намірів, настроїв, поведінки, вчинків і дій стає підґрунтям для відчуття особистістю дисгармонічності власного існування

– невідповідності між власними бажаннями, можливостями та потребами. Посилення поляризації конфліктогенів призводить до виникнення дискомфорту – «незручного, неприємного психологічного стану людини, що супроводжується негативними емоціями» [3].

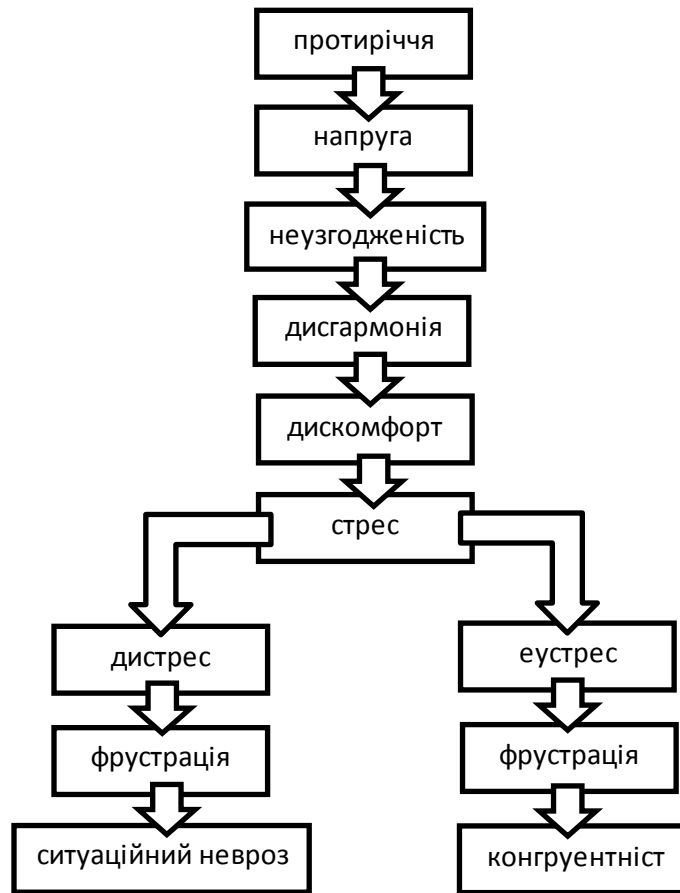

Рис. 1. Схема ескалації внутрішньоособистісного конфлікту

Кульмінаційною точкою в ескалації внутрішньоособистісного конфлікту, на нашу думку, виступає стрес. Як зазначає Р.С. Немов [3], при стресі порушується нормальна психічна діяльність людини, а також порушується нормальний зв'язок емоцій з поведінкою та мисленням. Тобто, це стан, що виникає, як результат тривалої та напруженої ситуації неможливого вибору між конфліктогенами рівними за силою значимості для індивіда. Проте, Г. Сельє у своїй праці «Стрес без дистресу» [4] на противагу дистресу, який здійснює шкідливий вплив на психічну діяльність людини, знаходить позитивний ефект від стресу в активізації психічних процесів – еустрес.

Зважаючи на концепцію стресу Г. Сельє, вважаємо, що ескалація внутрішньоособистісного конфлікту після етапу стресу може відбуватися за двома напрямками. Перший із них негативного спрямування, оскільки в його основі лежить дистрес. У цьому варіанті перебігу внутрішньоособистісного конфлікту дисбаланс між необхідними зусиллями та наявними ресурсами зміщений у бік зусиль, що і призводить до виникнення фрустрації, яка на фоні стану загальної тривоги та пригніченості призводить до усвідомлення особистістю неможливості досягнення остаточного вибору між існуючими конфліктогенами. Кінцевим етапом розвитку внутрішньоособистісного конфлікту цього напрямку стає ситуаційний невроз, який характеризується тимчасовими, оборотними нервово-психічними розладами, при яких особистість зберігає здатність свідомо керувати власною поведінкою.

Другий напрямок ескалації внутрішньоособистісного конфлікту після етапу стресу відбувається за напрямком позитивного спрямування, оскільки в його основі лежить еустрес. Це призводить до дисбалансу між рівнозначними для особистості необхідними зусиллями та наявними ресурсами. Це також призводить до виникнення фрустрації, проте її подолання відбувається на основі здатності особистості правильно усвідомлювати та оцінювати конфліктогени, що спричинили розвиток внутрішньоособистісного конфлікту, та погоджувати з ними власну поведінку. Кінцевим етапом розвитку внутрішньоособистісного конфлікту цього напрямку стає конгруентність.

Зауважимо, що при усуненні конфліктогенів внутрішньоособистісний конфлікт може бути вирішений на будь-якому з розглянутих вище етапів його розвитку.

Література

1. Донченко Е.А., Титаренко Т.М. Личность: конфликт, гармония. – К.: Политиздат Украины, 1987. – 158 с.
2. Ложкін Г.В., Пов'якель Н.І. Психологія конфлікту: теорія і сучасна практика: Навчальний посібник. – К.: ВД «Професіонал», 2006. – 416 с.
3. Немов Р.С. Психологический словарь / Р.С. Немов. – М.: Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2007. – 560 с.
4. Селье Г. Стресс без дистресса / Г. Селье. – М.: Прогресс, 1979. – 48 с.
5. Цветков В.Л. Психология конфликта. От теории к практике: Учебное пособие. – М.: ЮНИТИ-ДАНА. – 2013. – 183 с.
6. Lewin K. Resolving social conflicts and field theory in social science / K.Lewin – Washington, D.C.: American Psychological Association, 1997. – 422 p.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЛЬОВОГО КОНФЛІКТУ ПРАЦЮЮЧИХ ЖІНОК

Шевчук Оксана Петрівна
Житомирський державний університет
імені Івана Франка, м. Житомир.
Науковий керівник – канд. психол. наук,
доц. Котлова Людмила Олександрівна

Громадське життя не може існувати без зіткнення ідей, життєвих позицій, цілей, як окремих людей, так і різних за структурою колективів. Постійно виникають розбіжності думок, розбіжності, які нерідко переростають в конфлікти.

Соціальна організація, де здійснюються різного роду види діяльності, не може уникнути проблеми виникнення, протікання і залагодження конфліктів. Зазвичай конфлікт у соціальній сфері сприймається як ненормальне явище: він провокує збій в роботі, перешкода для реалізації стратегічних цілей.

Особливим різновидом міжособистісних конфліктів є рольові конфлікти як процес внутрішніх психологічних протиріч співробітників, що відображають їхнє сприйняття своєї соціальної та психологічної ролі.

У соціально-психологічних дослідженнях рольового конфлікту працюючої жінки вивчаються психологічні способи виходу з конфліктної ситуації (Альошина Ю.Е, Бос П., Гурко Т.А., Залюбовська Є.В., Лекторська О.В.; Мілова О.Л., Новикова Е.Е., Полонська Н.Г., Родигіна Л.Н., Хоткіна ЗА, Ясна Л.В.). Однак нечисленність робіт цього напрямку не дозволяє говорити про багатосторонності і повноті вивчення даної проблеми. Психологами і соціологами позначені тільки підходи, ключові моменти, за якими дослідження рольового